

ZOR ZAMANLARDA İYİ KOMŞULUK ÖRNEĞİ: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRKİYE'DEN YUNANİSTAN'A YAPILAN YARDIMLAR

Yrd. Doç. Dr. Bülent BAKAR*

ÖZET

Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı'nda özellikle Alman işgalinden sonra önemli sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Zaten normalde gıda ihtiyacının bir kısmını ithal etmek durumunda olan Yunanistan işgal döneminde bu girişimini gerçekleştirememiştir. Tarım faaliyetlerinin de aksaması ve ağır kış şartları problemin büyümesine yol açmış ve 1941 sonbaharından itibaren Yunanistan'da "Büyük Açlık" diye tabir edilen bir dönem başlamıştır. Yunanistan'ın bu zor günlerinde ilk destek sağlayan ülkelerden birisi Türkiye olmuştur. Özellikle Kızılay, gıda maddeleri ve sağlık malzemelerinin gönderilmesi için önemli çalışmalar yapmıştır. Kızılay haricinde birçok kuruluş ve organizasyon da bu insanlık görevinde aktif rol üstlenmişlerdir. Türkiye, ilk andan itibaren komşusuna destek olmaya çalışmış ve bu faaliyetler savaş sonuna kadar devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Yunanistan, Türkiye, Yardım, Kızılay.

THE EXAMPLE OF GOOD NEIGHBOURING IN HARD TIMES: AIDS FROM TURKEY TO GREECE IN THE SECOND WORLD WAR

ABSTRACT

Greece faced some crucial difficulties in World War II, especially after German occupation. Greece, who normally had to import most of its food necessities, could not realize its initiative due to this occupation. Furthermore, adverse winter conditions and decreasing agricultural activities in Greece brought about a very significant problem called "The Great Famine". Turkey was one of the first countries that helped Greece. Particularly the Red Crescent dispatched foodstuff and sanitary products at that time. Besides, the Red Crescent, some other firms and organizations played an important role in assisting Greece. Turkey supported Greece from the beginning of the Great Famine and its assistance continued until the end of the war.

Key Words: The Second World War, Greece, Turkey, Aid, the Red Crescent.

* Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan barış antlaşmaları Dünya'ya kalıcı ve güven verici bir düzen getiremedi. 1929 yılından itibaren başlayan dünya ekonomik buhranı dünyanın siyasal atmosferini de etkilemiş ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar siyasal gerginliklerin yaşanmasına yol açmıştır. 1931'de Japonya'nın Mançurya'ya ve 1934'te İtalya'nın Habeşistan'a saldırımları, 1936'da Almanya'nın Ren bölgesine asker sokması, aynı yıl İspanya'da başlayan iç savaş ve 1937'de Japonya'nın Çin'e saldırısı dünya çapında yaşanacak büyük çatışma ve gerginliklerin ilk haber-cileri olmuştur. Yine 1938 Mart ayında Almanya'nın Avusturya'yı ilhaki (Anschluss) ve bir süre sonra benzer akıbete Çekoslovakya'nın uğraması Avrupa'da haritaların yeniden çizilmesine yol açmıştır. 1939 yılında İtalya'nın Arnavutluğu işgali, Akdeniz ve Balkanlar bölgesinde endişe yarattı. Orta Avrupa'yı büyük ölçüde denetimine alan Almanya'nın Polonya'ya baskı yapması ve serbest şehir Danzig'in Alman sınırlarına katılması gerektiğini açıklaması, önce iki ülkeyi bir çatışma noktasına getirmiş ve daha sonra bir dünya savaşının kıvılcımını ateşlemiştir. Ayrıca, Almanya'nın Avrupa'daki müdahalelerine İngiltere ve Fransa'nın yeterli ve etkili bir direnç sergileyememeleri gelişmelerin bu noktaya varmasında kuşkusuz önemli rol oynamıştı¹.

Alman ordularının 1 Eylül 1939'da Polonya sınırını geçmesinden sonra 3 Eylül 1939'da İngiltere ve Fransa, Polonya'ya verdikleri garanti yükümlülüklerini yerine getirmişler ve Almanya'ya savaş ilân etmişlerdir². Polonya'yı kısa sürede saf dışı eden Almanya, 1940 İlkbaharından itibaren Batı'ya döndü ve Danimarka, Norveç gibi ülkeleri işgal etti. Hollanda ve Belçika devletleri de Almanya'ya karşı ciddi bir direniş gösteremedi. Almanya'nın Mayıs 1940'ta Fransa'ya başlattığı saldırı, Haziran ayında Fransa'nın teslim olmasıyla sonuçlandı.

Gelişmeleri yakından takip eden İtalya da, Fransa'ya ve İngiltere'ye 10 Haziran 1940'ta harp ilân ederek savaşa girmiştir³. Akdeniz ve Balkanlar bölgesinde ciddi planları olan Mussolini, kendisinin de Hitler gibi hızlı ve görkemli zaferler elde edebileceğini düşünmekteydi. İtalya, Arnavutluk üzerinden Yunanistan'ı istila etmek için harekete geçti. Yunanistan'a şart-

¹ Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih 1789–1960**, Ankara 1973, s. 545–607.

² Liddell Hart, **II. Dünya Savaşı 1**, (Çev. Kerim Bağrıaçık), İstanbul 1999, s. 25.

³ Jens Petersen, "Deutschland und Italien 1939 bis 1945", **Der Zweite Weltkrieg**, (Herausgeber: Wolfgang Michalka), Weyarn 1997, s. 112.

ları ağır bir nota verdi ve bu notanın derhal reddedilmesi üzerine 28 Ekim 1940'ta Yunanistan'a harp ilân etti⁴. İtalya'nın bu hamlesi, Yunanistan için zor bir sürecin ve felâketli yılların başlangıcı olurken bölgede ve Türkiye'de endişe yaratmıştır.

1923 Yılı Sonrası Türkiye-Yunanistan İlişkileri

Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler özellikle 30 Ocak 1923 tarihli Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin ortaya koyduğu sorunlar dolayısıyla 1930 yılına kadar gergin geçmişti. Bu gerginliğin sürmesinin iki devletin de menfaatlerine aykırı olduğunu düşünen devlet adamları meseleleri halletmek için adım atmışlardır. 10 Haziran 1930'da mübadele sorunlarını çözmek için bir sözleşme imzalanmış ve akabinde 27-31 Ekim 1930 tarihleri arasında Yunanistan Başbakanı Venizelos, Türkiye'yi ziyaret etmiş ve 30 Ekim 1930 tarihli "*Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması*" imzalanmıştır⁵. Türkiye ile Yunanistan arasında 1930 yılından sonra başlayan iyi münasebetler daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. İyi komşuluk ilişkilerini ifade etmek ve güçlendirmek için 1933 yılında "*Türkiye ile Yunanistan Arasında İçten Anlaşma Yasası*" imzalanmıştır⁶. 1934 yılında Balkan Paketi'nin imzalanması ilişkileri kuvvetlendirmiştir. 1937 yılında Başvekil İsmet İnönü'nün Balkan devletlerini kapsayan gezisi çerçevesinde 26 Mayıs'ta Atina'ya da gitmesi, aynı yılın Ekim ayında Yunanistan Başbakanı Metaksas'ın Türkiye'ye gelmesi ve Ankara'da Atatürk'ü ziyaret etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri dostluk anlamında en üst noktaya taşımıştır⁷. 1938 tarihindeki Türk-Yunan antlaşmasının amacı da 1930 ve 1933 antlaşmalarının süresini uzatmak ve onları güçlendirmektir⁸.

Sonuçta, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Türkiye ile Yunanistan'ın işbirliği ve komşuluk ilişkileri en iyi noktaya gelmiş durumdaydı. Yunanistan'a İtalya'nın saldırmasıyla Balkanlarda oluşturulmaya çalışılan istikrar ve güven ortamı yok olmuş, bu tablo karşısında Türkiye, hem bölge hem de Yunanistan için çok hayati bir önem taşımaya başlamıştır.

⁴ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, (Çev. Dilek Şendil), İstanbul 1997, s. 149.

⁵ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, c. I, Ankara 1989, s. 393-396.

⁶ İ. Soysal, **a.g.e.**, s. 435-436.

⁷ Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954**, Ankara 1997, s. 194-199.

⁸ İ. Soysal, **a.g.e.**, s. 588.

Yunanistan'a Yardım Düşüncesinin Ortaya Çıkması

İtalya'nın Yunanistan'a saldırmamasından sonra Türkiye'deki kamuoyu gelişmeleri yakından takip etmiştir. Yunanistan'ın İtalya karşısında elde ettiği başarının memnuniyet yarattığı Türk basınında açıkça görülmektedir⁹. İlerleyen aylarda Yunanistan'da savaş ortamının getirdiği olumsuzluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu olumsuzlukların en önemlisi gıda maddelerini büyük ölçüde ithal etmek zorunda olan Yunanistan'ın yaşadığı iâşe sıkıntısıdır. Yunanistan'ın gıda sıkıntısı çekmeye başladığı dönemde Türkiye'de bazı organizasyonlar harekete geçmiştir. Ankara'daki Yunan Büyükelçisi Rafael'in eşi Madam Rafael tarafından kurulan "Yunan Askerlerine Yardım Komitesi"nin, Türkiye'deki Yunanlılardan topladığı 15 ton şekerin Yunanistan'a ihracına izin verilmesi 9 Aralık 1940 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edildi¹⁰. Ege denizindeki savaşın henüz çok şiddetlenmiş olmaması sayesinde Türkiye'den Yunanistan'a zaman zaman gıda maddesinin ihracı mümkün olabildi. Meselâ, Münâkalât Vekâleti'ne¹¹ gönderilen 20.12.1940 tarihli bir yazı, Köyceğiz'deki Dalyan balıklarının bir Türk motoruyla Pire'ye ihracının uygun görüldüğünü bildiriyordu¹². 1940 yılının son gününde Yunanistan'a askerî bir yardım söz konusu oldu. Tepedelen bölgesinde İtalyanlarla savaşan Yunanlılara yardım amacıyla 100.000 çift asker çorabı, 7.000 tüfek bombası ve 1,5 ton kalay gönderildi¹³.

Bu dönemde adalardaki vaziyet de her geçen gün kötüleşmekteydi. 1941 yılının başlarında açlık ve salgın hastalıklar etkili olmaya başlamış ve 12 Adalar sakinlerinden 53 kişi Atina'ya sevk edilmiştir. Adalardan gelenlerin verdiği bilgilere göre adalarda şeker, kahve ve et hiç bulunmamaktaydı ve salgın hastalıklar ölümlere sebebiyet vermekteydi¹⁴.

Kızılay Cemiyeti de Yunanistan'da yaşanan savaş ve dram karşısında duyarsız kalmayan kurumlardan biri oldu ve yardım faaliyeti yürüttü. 1941 yılının başında Yunan Kızılhaçına yaralı nakline mahsus 2 adet otomobil hediye etti¹⁵.

⁹ Selim Deringil, **Denge Oyunu**, İstanbul 1994, s. 139; Bu konu ile ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için Bkz. Zuhâl Mert, "Tan Gazetesinde 1940 Yunan-İtalyan Savaşı", **Toplumsal Tarih**, sayı: 168, Aralık 2007, s. 74-78.

¹⁰ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, Fon Kodu: 030.18.01.02., Yer Adı: 93.113.18.

¹¹ Ulaştırma Bakanlığı.

¹² BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 169.173.20.

¹³ Ulvi Keser, **Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye**, İstanbul 2008, s. 182.

¹⁴ **Son Posta**, 25 Şubat 1941, "12 Adaların Müşkül Vaziyeti".

¹⁵ **Cumhuriyet**, 19 Mart 1941, "Kızılay Cemiyetinin Yunan Kızılhaçına Bir Hediyesi".

İtalya, Yunanistan ile mücadelede başarı sağlayamamışken, Almanya'nın Rusya ile anlaşma ümidi 1941 yılı ilkbaharında oldukça zayıflamıştı. Almanya olası bir Rusya seferinde bu cephenin güney kanadını güvence altına almak düşüncesindeydi. Bu nedenle, 6 Nisan 1941'de Yugoslavya ve Yunanistan'a savaş ilan etti. Nisan ayı sonunda bu ülkeler tamamen işgal edilmiş durumdaydı ve Ege Denizi'ndeki adalar kısa sürede Alman kontrolüne giriyordu¹⁶. Mayıs ayında Girit Adası'na düzenlenen bir hava harekâtı ile İngiliz kuvvetleri adadan temizlendi¹⁷. Böylece Almanya, Ege ve Doğu Akdeniz için tespit ettiği hedeflere ulaşmış oluyordu. Ege bölgesinde Alman hakimiyeti tesis edilirken, Romanya'daki petrol bölgeleri güvence altına alınmıştı. Ayrıca, Yunanistan'da ciddi başarıyı bir türlü yakalayamayan Başbakan Mussolini'nin İtalya'daki konumu rahatlatılmış olmaktaydı¹⁸. Bu dönemde tarımda yaşanan üretim düşüşü ve Yunanistan'ın ithalât yapamaması kıtlık yaşanmasına sebep olmuştur. Gözlemciler göre, Yunanistan'daki açlık sorunu son derece ciddiydi¹⁹. İngiltere, Yunanistan'ın Alman işgaline uğraması nedeniyle buradaki Alman kuvvetlerini tecrit etmek ve zor durumda bırakmak için abluka uygulaması başlattı. İngiltere'nin deniz kuvvetleriyle gerçekleştirdiği abluka, Yunanistan'ın ihtiyaç duyduğu buğday, pirinç ve özellikle şeker gibi temel gıda maddelerinin yurt dışından getirilmesine engel oluyordu²⁰.

Haziran 1941'de İskenderiye'de sürgünde bulunan Yunan Başbakanı Tsuderis, Londra Büyükelçiliği'ne gönderdiği telgrafta ülkede yaşanan gıda sıkıntısını 5 nedene dayandırmaktaydı. Bu nedenler şunlardı²¹;

- 1- Ülkenin İtalyan, Alman ve Bulgar işgali altında oluşu.
- 2- İç göç: Kırsal kesimin büyük kısmının şehirlere göç etmiş olması.
- 3- İç haberleşme ve taşımacılıktaki vahim düzensizlik.
- 4- İşgalin başında gıda maddelerine el konulmuş olması.
- 5- Müttefik devletlerden yapılan ithalâtın, abluka nedeniyle kesilmiş olması.

¹⁶ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938–1945)*, I, İstanbul 1996, s. 548–555.

¹⁷ Hüseyin Gere, *Harb İçinde Almanya (1939–1942)*, (Yay. Haz. Hulusi Turgut, Sırrı Yüksel Cebeci), İstanbul 1994, s. 238.

¹⁸ Detlef Vogel, "Deutschland und Südosteuropa", *Der Zweite Weltkrieg*, (Herausgeber: Wolfgang Michalka), Weyarn 1997, s. 540.

¹⁹ Mark Mazower, *Karanlık Kıta Avrupa'nın 20.Yüzyılı*, (Çev. Mehmet Morali), İstanbul 2003, s. 178.

²⁰ M. Hatipoğlu, *a.g.e.*, s. 252.

²¹ Elçin Macar, "1941-1942 Kışında Türkiye'nin Açlıkla Savaşan Yunanistan'a Yardımları Kuruluş'tan Dumlupınar'a", *Toplumsal Tarih*, sayı: 168, Aralık 2007, s. 49.

Yunanistan'ın yaşadığı sorunlar ve bu ülkeye yardım düşüncesi 1941 yılının yaz aylarında Türk gazetelerinde yoğun şekilde yer bulmuştur. Yunus Nadi, gazetede köşesinde şu anda Türkiye'nin Yunanistan için yapabileceğinin gıda maddeleri göndermek olduğunu belirtmiş ve Müttefik devletlere çağrı yapmıştır. Açıklamasında, Yunanistan'a gönderilecek eşyanın işgal devletlerinin eline geçebileceği kuşkusuyla beklemenin ve zaman kaybetmenin imkânı olmadığını, Türkiye, İsveç ve İsviçre gibi tarafsız devletlerin gözetiminde yardım maddelerinin dağıtılabileceğini ifade ediyordu²². Ahmet Emin Yalman da, korkunç bir kışa doğru gidildiğini ve savaşın uzaması nedeniyle büyük facialar yaşanacağını yazmıştır²³. Basının bu konuyu sürekli gündeme getirmesi 1941 yılının Temmuz ayında Türk kamuoyunun Yunanistan'da yaşanan sıkıntılara karşı dikkat ve hassasiyetini arttırmıştır. Gazetelere okuyucular tarafından gönderilen mektuplar ve yapılan başvurular, bir yardım organizasyonunun hemen harekete geçirilmesi gerektiğini ifade ediyordu. Meselâ, bu mektuplardan birinde kısaca şu ifadelere yer veriliyordu²⁴;

“Yunanistan'a yardım hakkında ortaya attığınız fikir, asil bir teşebbüsün hareket noktası olmalıdır. Akşam gazetesi sekiz milyon insana yardım etmenin, Türkiye'nin kudreti haricinde olduğunu söylüyor. Çok haklıdır. Fakat bu ölçüde bir yardım yapamamak yardımdan geri durmağı icap ettirmez. Bir tek aileyi bile açlıktan ve ölümden kurtarabilmek bir kârdır. Hele yardım Türkiye gibi bizzat zengin olmayan ve bolluk içinde yaşamayan bir memleketten gelirse kıymeti daha yüksek olur.

Bu gibi yardım teşebbüslerinin mutlaka hükümetten gelmesi lâzım gelmez. Kızılay'ın bizzat veya hususi bir komite teşkili suretiyle harekete geçmesi ve yardım etmek isteyenlerin ihtiyari suretle vereceği ianeleri bir araya toplaması maksadı temin edebilir. Türk milletinin, her dert karşısında harekete gelen Kızılay vasıtasıyla dost Yunan milletinin felâketlerine alâka göstermesi, bir çok canlar kurtarabilir, bir çok gönüller alır ve bütün insanlığın vicdanında Türkiye'ye çok iyi bir numara kazandırır”.

Daha sonraki günlerde de Yunanistan'daki kıtlık sorunuyla ilgili yayınlar söz konusu olmuş ve somut adımların atılması için çağrılara devam edilmiştir²⁵.

²² **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1941, “Yunanistana Yardım”

²³ **Vatan**, 20 Temmuz 1941, “İnsanlık İmtihanı”

²⁴ **Vatan**, 22 Temmuz 1941, “Kızılay'ın Yunanistana Yardımı”

²⁵ **Vatan**, 24 Temmuz 1941, “Aç Bir Millete İmdat!”

Ağustos 1941'de yardım konusunun organize edilmesi için bir girişim oldu. Yunanistan'a yardım maksadıyla Amerika'da kurulan Vanderbilt Komitesi'nin temsilcisi, Mısır'daki temaslarından sonra Türkiye'yi ziyaret etmeyi düşünüyordu. Amerika'daki Yunanlılar Vanderbilt Komitesi'ne önemli miktarda para yardımında bulunarak, kıştan önce yardımın başlatılabilmesini ümit etmekteydiler²⁶. Böylece, Dünya kamuoyu ile eş zamanlı olarak Türk kamuoyu da Yunanistan'daki kıtlık sorununa ciddi olarak eğilmiştir.

1941 yılı Eylül ayında, Kızılay Cemiyeti Yunanistan'da yaşanan açlık sorununa karşı üzerine düşen her vazifeyi yapacağını açıklamış ve büyük takdir toplamıştır. Kızılay'ın açıklaması basında geniş yer bulmuştur. Bu konuda özetle şu ifadelerle yer verilmiştir²⁷;

“Kızılay Cemiyeti'nin, memleketimize tarihi bir şeref temin edecek kadar mühim bir karar verdiğini ve icraât ve tatbikâta geçmek üzere olduğunu memnuniyetle iftiharla haber aldık: Kızılay, Yunanistan'da felâket gören halka el uzatmak meselesini üzerine almıştır. Oraya yakında heyetler gönderecek, teşkilât yapacak, kendi menbalarından mümkün olan yardımı gösterecek, memleket halkından bu yardıma iştirak etmek isteyenlerin yardımını kabul edecek ve bütün dünyadan Yunanistan'da açlık ve felâket içinde kıvranan halka gelecek yardımları da yerlerine isal etmek ve dağıtmak için hayırlı bir mecra hizmetini görecektir”.

Gazeteci Ahmet Emin Yalman köşesinde yaptığı değerlendirmede, Kızılay'ın Yunanistan için düşündüğü faaliyet programı hakkında ayrıntılı bilgi alamadıklarını, fakat Kızılay isminin zaten mümkün olan her şeyin yapılacağına garantisini olduğunu açıklıyordu²⁸. Nihayet, Yunanistan'a yardım gönderilmesi düşüncesi uygulama safhasına gelmiş oldu²⁹.

Vapurlarla Yardım Gönderilmesi

Savaşan bütün ülkelerle diplomatik münasebeti olan Türkiye'ye, Yunanistan'a yapılacak yardım konusunda önemli görevler düşmüştür. Türk

²⁶ **Vatan**, 12 Ağustos 1941, “Aç Yunanistana Yardım”.

²⁷ **Vatan**, 5 Eylül 1941, “Kızılay, Yunan Halkına El Uzatıyor”, **Bkz. EK 1**.

²⁸ **Vatan**, 6 Eylül 1941, “İnsanlık Cephesinde İleri Hareketi”.

²⁹ İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de hayat şartlarının çok ağırlaştığı, ülkede savaş ekonomisine geçildiği ve Türkiye'nin kendi ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorlandığı dönemlerde Yunanistan'a yardım konusunun hayata geçtiğini göz önüne almak gerekmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. Osman Akandere, **Millî Şef Dönemi**, İstanbul 1998, s. 146-166.

yetkililer, Yunanistan'a yardım konusunu İngiltere, Almanya ve İtalya devletleriyle görüştüler ve bu devletlerin uyguladıkları ablukanın kaldırılmasını temin ettiler. Gıda maddelerinin Türkiye'den satın alınması için yurt dışındaki organizasyonlar harekete geçti. Sürgündeki Yunan hükümeti ve ABD'li Rumların kurduğu Greek War Relief Association (GWRA) adına United Kingdom Commercial Corporation tarafından gıda maddeleri Türkiye'den satın alınacaktı. Bu gıda maddelerinin temini ve Yunanistan'a ulaştırılması konusunda faaliyet yürütmek üzere üç ülkede üç şirket kuruldu. Bunlar Türk-Ellas (İstanbul), Ella-Türk (Atina) ve Triand M. Fulas (New York) idi³⁰. Basında çıkan haberlere göre, Türkiye'den alınacak 5.000 ton gıda ve sağlık malzemesi Adana vapuru tarafından götürülecekti³¹. Türkiye'den satın alınacak malzemelerin parasının İngiliz ithalat şirketleri tarafından karşılandığı haberi de yine gazetelerde yer aldı. İngiliz basını ise yaptığı değerlendirmede Yunanistan'a yardım ulaştırılabilmesi için Türkiye'nin diplomatik ilişkileri olan Almanya'yı ikna etmesinin önemli bir çaba olduğunu vurgulamıştır³². İlerleyen günlerde yardım ile ilgili hususlar biraz daha belirginlik kazanmıştır. 12 Eylül 1941 tarihli gazetelerde yardım miktarı 5.000 ton olarak yazılırken, daha sonra söz konusu yardımın 50.000 ton olduğu açıklanmıştır. Muhtemelen gazetelere ilk anda ulaşan bilgilerde maddî hata gerçekleşmiştir. Yapılacak yardımın ayrıntıları da ortaya çıkmaya başlamıştır. Buna göre, İngiltere Ticaret Korporasyonu, Yunanistan'a Yardım Cemiyeti ve bir Avustralya Komitesi'nin ortak girişimi vardı ve gerekli mahsul Türkiye'den satın alınıyordu. Ayrıca, Türk Kızılay Cemiyeti hediye olarak bilhassa çocuklar için Yunan Kızılhaçına 25 ton gıda maddesi gönderiyordu³³. Sevkiyat ve dağıtım işleriyle ilgilenmek üzere Kızılay genel merkezinde bir heyet oluşturuldu³⁴. Başka bir haberde, Kızılay'ın ayrıca yapacağı yardımlar arasında Yunan çocukları için 30.000 lira değerinde un ve çocuk gıdaları bulunduğu belirtiliyordu³⁵.

Bu arada, Türkiye'den Yunanistan'a 50.000 ton yiyecek maddesiyle, Türkiye'deki Yunan tebasının Yunanistan'daki yakınlarına göndermek iste-

³⁰ E. Macar, a.g.m., s. 49.

³¹ *Vatan*, 12 Eylül 1941, "Yunanistan'a Yardım".

³² *Cumhuriyet*, 12 Eylül 1941, "Türkiye'den Yunanistan'a Gidecek Yardım"; *Ulus*, 12 Eylül 1941, "5.000 Ton Yiyecek".

³³ *Ulus*, 14 Eylül 1941, "Yunanistan'a 50.000 Ton Erzak Gidecek"; *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1941, "Sivil Yunan Halkına Yardım"; *Vatan*, 14 Eylül 1941, "Kızılayın Yunanistan'a Yardımı".

³⁴ *Cumhuriyet*, 23 Eylül 1941, "Yunanistan'a Yardım".

³⁵ *Ulus*, 27 Eylül 1941, "Yunanlı Fakir Halka Yapılacak Yardım".

dikleri kolileri götürecek vapurun Adana olmadığı açıklandı. Yardım malzemelerini Kurtuluş isimli vapur götürecekti³⁶. Ekim ayının başında Kurtuluş'a gıda maddelerinin yüklenmesi başlamış ve geminin her tarafına Kızılay işaretleri konulmuştur³⁷. Kurtuluş vapuruna yüklenen gıda maddeleri arasında soğan, nohut, fasulye, yumurta, lakerda, pirinç unu ve şeker bulunuyordu. Piyasada süt tozu bulunamadığından göndermekten vazgeçilmişti³⁸. Kurtuluş vapuru ilk seferini 13 Ekim 1941 tarihinde yaptı. Yunanistan'dan gelen bir heyetle, eşyaları teslim edecek Kızılay memurları da Kurtuluş'un yolcuları arasındaydı³⁹. Kızılay'ı temsilen vapurda Saim Umar ve Feridun Bey'ler bulunuyordu⁴⁰. Ayrıca, memleketimizdeki Yunan tebasının yakınlarına gönderdiği beşer kiloluk 1.000 koli ile İngiliz ve Amerikan Kızılhaçları tarafından gönderilen koliler de Kurtuluş'a yüklendi⁴¹. Kurtuluş, Yunanistan'a gönderilecek eşyaları bir seferde nakledebeyeceğinden Pire limanında yükünü boşaltır boşaltmaz dönecekti ve bu şekilde birkaç sefer yapması öngörülüyordu⁴². Vapurun savaş ortamında bir kazaya kurban gitmemesi için takip edeceği rota ve tüm bilgiler İngiltere ve İtalya Büyükelçiliklerine bildirildi⁴³.

Kurtuluş vapurunun getirdiği yardım maddelerinin dağıtım organizasyonu için Ekim 1941'de Atina'da Uluslararası bir Kızılhaç bürosu açıldı⁴⁴. Kurtuluş, Pire'ye varınca yükünü hemen boşalttı ve yeni sefer için İstanbul'a döndü. Kurtuluş vapuru mürettebatının verdiği bilgiye göre, Yunanlılar yardıma çok sevinmişlerdi. Boşaltılan gıda maddeleri rıhtımda bekleyen Kızılhaç kamyonlarına hemen yüklendi ve gerekli yerlere götürülerek dağıtıldı. Yunanlılar yardımdan memnun olmuştu. Hatta, Kurtuluş vapurunun bir resminin Pire'nin önemli bir yerinde muhafaza edileceğini ifade ediyorlardı⁴⁵. Kurtuluş, İstanbul'a döndükten sonra tekrar yükleme faaliyetine geçilmiştir. Vapurun bu seferinde 2.000 ton eşya götürmesi planla-

³⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 179.235.30.

³⁷ **Cumhuriyet**, 4 Birinciteşrin 1941, "Yunanistana Yardım".

³⁸ **Son Posta**, 8 Birinciteşrin 1941, "Yunanistana Hangi Maddeleri Gönderiyoruz?".

³⁹ **Cumhuriyet**, 13 Birinciteşrin 1941, "Yunanistana Gönderilen Eşya". Bu habere göre, gönderilen maddeler arasında buğday, fasulye, pirinç ve ayrıca sıhhi malzeme ile giyim eşyası vardı.

⁴⁰ **Vatan**, 14 Birinciteşrin 1941, "Kızılayın Yunan Milletine İlk Yardımı"; *Vakit*, 14 Birinciteşrin 1941, "Kurtuluş vapuru Dün Yunanistana Hareket Etti".

⁴¹ **Ulus**, 14 İlkteşrin 1941, "Kurtuluş Vapuru İstanbul'dan Yunanistan'a Hareket Etti"; Kurtuluş vapuruna yapılan yükleme işlemini gösteren bir fotoğraf, *Kızılay*, sayı: 1, s. 2. **Bkz. EK 2.**

⁴² **Son Posta**, 14 Birinciteşrin 1941, "Yunanistana Yardım".

⁴³ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 179.235.10.

⁴⁴ Esra Danacıoğlu, "Yunanistan'a Uzanan Yardım Eli", **Popüler Tarih**, sayı: 9, Şubat 2001, s. 40.

⁴⁵ **Vatan**, 25 Birinciteşrin 1941, "Yunanistana Yardım".

niyordu⁴⁶. Kurtuluş ikinci seferine 27 Ekim 1941’de çıkmıştır. Vapura yüklenen gıda maddeleri arasında çocuklar için çok miktarda pirinç unu ve nişasta, fasulye, nohut, yumurta ve diğer gıda maddeleri vardı. Gıda maddelerinin bir günde Kızılhaça teslimi ve hemen geri dönülmesi planlanmıştı⁴⁷. Bu dönemde Kızılay, elinden geldiğince yardım faaliyetlerine devam etmiştir. 25 Eylül-Ekim 1941 tarihleri arasında Yunanistan’a yapılan diğer yardımlar arasında Sakız adasından gelen bir heyete İzmir’de içlerinde serum ve aşı olan sağlık malzemelerinin verilmesi de bulunuyordu. Ayrıca, Yunanistan’ın Dimetoka şehrinde kurulacak hastane için 100 adet karyola ve yatak takımı sınırda Yunan Kızılhaçına teslim edildi⁴⁸.

Ahmet Emin Yalman “*Cehennemden Dönen Adamın Hikayesi*” başlıklı yazısında, Kurtuluş vapuru ile Yunanistan’a gitmiş bir gemicinin intibalarını anlatmıştır. Gemiciyeye göre, Atina’da yaşananlar korkunçtu ve insanlar açlıktan ölüyorlardı. İlk seferde Kurtuluş vapurunun getirdiği yiyecekler önce bir çocuk hastanesinde dağıtılmıştı. Yunanistan’a gönderilen malzeme fasulye, nohut, 1.900 fıçı lakerda, 1.500.000 yumurta, soğan, çocuklar için şeker, pirinç unu ve mercimek unundan oluşmaktaydı. İkinci seferde getirilen malzeme de hemen hemen aynıydı. Bu yiyecek maddeleri, Uluslararası Kızılhaça mensup 2, Yunan Kızılhaçından 2, İtalyan Kızılhaçından 1 ve Kızılay’ın da 1 temsilcisinden oluşan heyet vasıtasıyla dağıtılmıştı. Yine bu malzemelerin Yunan halkına dağıtılmasının Alman ve İtalyanlar tarafından engellendiği rivayetleri doğru değildi ve hatta kolaylık gösterilmişti⁴⁹.

Yunanistan için yürütülen yardım faaliyetleri gıdasızlıktan veya hastalıklardan ölümleri önlemeye yetmedi. Kasım 1941’de Yunanistan’dan gelen haberler ölüm vakalarının arttığı şekildeydi⁵⁰. 12-16 Kasım arasında ekmek dağıtılamamıştı. Ondan önceki günlerde ise halka verilen ekmek zaten 30 grama kadar düşmüştü⁵¹.

⁴⁶ **Ulus**, 27 İlkteşrin 1941, “Kurtuluş Vapuru Gene Yunanistan’a Gidiyor”.

⁴⁷ **Vatan**, 28 Birinciteşrin 1941, “Yunanistana Yardım”, **Vakit**, 28 Birinciteşrin 1941, “Yunanistana Kızılayın Yardımı Devam Ediyor”, **Son Posta**, 28 Birinciteşrin 1941, “Kurtuluş Vapuru Dün Yunanistana Gitti”.

⁴⁸ **Kızılay**, sayı: 2, s. 22.; Kızılay’ın Yunan Kızılhaçına yaptığı yardımlar devam etmiştir. Mayıs 1942’ye kadar 10.000 tatanoz ve 1.000 kangren serumu, 10.000 kilo gazlı bez, 1.000 kilo hidrofil pamuk, 3.000 metre kare gazlı bez, 3.000 battaniye ve 6 hasta otomobili teslim edilmiştir., Bkz. *Kızılay*, sayı: 5, Mayıs 1942, s. 4.

⁴⁹ **Vatan**, 8 İkinciteşrin 1941, “Cehennemden Dönen Adamın Hikayesi”.

⁵⁰ **Vakit**, 19 İkinciteşrin 1941, “Yunanistanda Açlık”; **Vatan**, 20 İkinciteşrin 1941, “Dünya Cehenneminden Yeni Haberler Getirdi”.

⁵¹ **Vakit**, 21 İkinciteşrin 1941, “Kurtuluş Vapuru Pirenden Döndü”.

Yapılacak yardımlar çerçevesinde Türkiye'deki Yunan tebasının Yunanistan'daki yakınlarına özel koli göndermelerine daha önceden izin verilmişti. Türk Hükümeti, 15 Kasım 1941'de aldığı bir kararla Türk tebasının da Yunanistan'daki akrabalarına Kızılay aracılığıyla koli göndermelerine müsaade etmiştir⁵². Paketlerin şu şartlar dâhilinde kabulü söz konusuydu⁵³;

1- Paket gönderecekler bir istida ile (Gümrük Müdürlükleri vasıtasıyla veya doğrudan doğruya) Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti'ne müracaat edecekler ve alacakları müsaade yazısıyla birlikte müsaade edilen eşyayı Yeni-postane caddesinde Kızılay hanında Kızılay İstanbul Mümessilliğine teslim veya posta ile göndereceklerdir.

2- Bir kişi ayda yalnız 5 kilo ağırlığında ve en çok 10 lira kıymetinde paket gönderebilecektir.

3- Paketlerin içine konacak şeyleri Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti tayin edecektir.

4- Kızılayca bu paketler gidecek vapurun yükünün müsaadesine göre sıraya konarak Yunanistan'da alâkalı makamlara teslim edilecektir.

Böylece yardım vapurlarına yüklenecek gıdalar dışında özel paketlerin ve hediyelerin kabul şartları tespit edilmişti.

Kurtuluş vapurunun üçüncü seferi 24 Kasım 1941'de gerçekleşmiştir⁵⁴. Kurtuluş'un bu seferinde götürülen gıda maddeleri arasında 298.000 kilo soğan, 168.000 kilo patates, 582.000 kilo nohut, 393.000 kilo fasulye, 80.000 kilo yumurta (sandıkta), 90 fiçli tuzlu balık ve 2 koli bulunuyordu⁵⁵.

Yunanistan'daki akrabalarına yardım eşyası göndermek isteyenler arasında Gümrüklere müracaat edenlerin sayısı Aralık ayı başında 2.000'i bulmuştur. Vekâlet'ten gelen emir üzerine Kurtuluş'un dördüncü seferinde eşya göndereceklerin Türk tebasında bulunmaları ve Yunanistan'da bulunanlarla soy veya kan akrabalığı olması gerektiği vurgulanmıştır⁵⁶. Ayrıca

⁵² BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 179.235.12.

⁵³ **Vakit**, 22 İkinciteşrin 1941, "Yunanistana Türk Tebası Eşya Gönderebilecek"; *Cumhuriyet*, 22 İkinciteşrin 1941, "Yunan Halkına Yapılacak Yardım"; *Vatan*, 22 İkinciteşrin 1941, "Avrupada Açlık ve Kızılay".

⁵⁴ **Vakit**, 25 İkinciteşrin 1941, "Kurtuluş Vapuru Dün Pire'ye Gitti".

⁵⁵ **Kızılay**, sayı: 3, II. Kanun 1942, s. 9.

⁵⁶ **Son Posta**, 3 Birincikanun 1941, "Yunanistana Yardım Eşyası Yollamak İçin 2.000 Kişi Müracaat Etti".

Gümrükler İdaresi neşrettiği bir Tamim'de her beş kiloluk pakette kuru sebze, zeytinyağı ve peynir gibi maddelerden azami birer kilo; domuz eti, kuru yemiş, zeytin, jambon, pastırma gibi maddelerden de ancak ikişer kilo bulunabileceğini bildirmiştir⁵⁷.

Üçüncü seferinden dönen Kurtuluş vapurunun, Yunanistan'a şimdiye kadar 10.000 ton kadar muhtelif gıda maddesi götürdüğü basında ifade ediliyordu⁵⁸. Kurtuluş vapuruyla Yunanistan'a dördüncü parti gıda maddeleri yükleme işlemi ara vermeden başlamıştır. Kurtuluş'un yaptığı her seferden 14.000 çocuk ve 250.000 kişinin istifade ettiği tahmin ediliyordu. Yunanistan'da, yiyecek maddeleri yetimhanelerde ve hastanelerde pişirildikten sonra halka dağıtıldı. Dağıtımda herhangi bir engelleme yoktu ve Uluslararası Kızılhaç temsilcileri ile Yunan ve Alman Kızılhaçları namına doktorlar dağıtıma nezaret ediyorlardı⁵⁹.

Kurtuluş'un dördüncü seferi 12 Aralık 1941'de başlamıştır⁶⁰. Dördüncü seferde Yunanistan'a 428.000 kilo fasulye, 812.000 kilo nohut, 180.000 kilo soğan, 300.000 kilo patates, 60.000 kilo lakerda, 300 sandık yumurta ve 650 tane koli gönderilmiştir⁶¹. Koli sayısındaki artış düşünüldüğünde Türk tebasında olanların paket gönderme müracaatının dikkate alındığı söylenebilir. Bununla beraber kolilerin birikmiş olması ve gönderilmesinin ancak birkaç seferde gerçekleşebileceği tahmin edildiğinden, eldeki koliler bitirilinceye kadar yeni başvurulara sıcak bakılmaması kararlaştırılmıştır⁶².

Yunanistan'a gönderilen yardımlar, ihtiyaçların ancak bir kısmını karşılayabiliyordu. Kıtlık meselesinin halledilebilmesi için yardımın mutlaka artırılması gerekliydi. Nitekim Yunus Nadi gazetede köşesinde yaptığı çağrıda, Kızılay'ın elinden geleni yaptığını, Yunanistan'ın açlık problemine her tarafı abluka içinde ve kendi sorunlarıyla uğraşan Avrupa'nın fayda etmeyeceğini, ancak deniz aşırı ülkelerden meselâ Güney Amerika'dan gıda maddelerinin bol miktarda gönderilebileceğini vurgulamıştır⁶³.

Kurtuluş vapurunun beşinci seferini 28 Aralık 1941'de yapacağı açıklanırken, her zaman götürdüğü eşyadan fazla olarak 750 koli ile Yunanis-

⁵⁷ **Son Posta**, 9 Birincikanun 1941, "Kurtuluş Vapuru Harekete Hazırlanıyor".

⁵⁸ **Cumhuriyet**, 8 Birincikanun 1941, "Yunanistana 10 Bin Ton Gıda Maddesi Sevki Edildi".

⁵⁹ **Ulus**, 9 İlkkanun 1941, "Yunanistan'a Yiyecek Maddesi".

⁶⁰ **Son Posta**, 13 Birincikanun 1941, "Kurtuluş Vapuruna Gizli Olarak Paket Veren Liman Memurları".

⁶¹ **Kızılay**, sayı: 3, II.Kanun 1942, s. 9.

⁶² **Ulus**, 27 İlkkanun 1941, "Yunanistan'a Gönderilecek Yardım Paketleri".

⁶³ **Cumhuriyet**, 20 Birincikanun 1941, "Yunanistan'daki Açlık".

tan'da muhtaç çocuklara dağıtılmak üzere Kızılay'ın gönderdiği eşya ve 250'şer gramlık partiler halinde 2.000 kilo incir bulunuyordu⁶⁴. Kurtuluş vapurunun beşinci seferini yapmasından sonra Yunanistan'a yedi, sekiz milyon kilo yiyecek götürdüğü tahmin edilmekteydi. Yunanlıların tahminlerine göre bu seferler sayesinde yaklaşık yarım milyon Yunanlı hayatta kalmıştı. Vapur o kadar derin bir etki ve sempati bırakmıştı ki hatıra olarak Atina'nın caddelerinden birine Kurtuluş adının verilmesi düşünülmüştür.

Vapurun altıncı seferinde gıda maddeleri dışında, Türk gazetecilerinin 350 Yunanlı meslektaşı için ayrı ayrı hazırladığı beşer kiloluk paketler de özel yükler arasındaydı⁶⁵. Kurtuluş vapuru yolculuk esnasında 21 Ocak 1942 tarihinde kazaya uğramıştır. Büyük talihsizlik oldu ve Kurtuluş, Marmara Adası yakınındaki Hayırsız Ada'da karaya oturdu. Vapurda 1.800 ton lakerda, soğan ve nohutla beraber binlerce hususî paket ve Basın Kurumu'nun Yunanlı meslektaşları için hazırladığı 350 paket bulunmaktaydı⁶⁶. Vapur tüm çabasına karşın kendisini kurtaramadı ve battı⁶⁷.

Kurtuluş'un batmasından sonra Denizyolları İdaresi, Yunanistan'a gıda malzemesinin gönderilmesi için Tunç şilebinin tahsis edileceğini bildirmiştir. Yapılan açıklamada, Tunç vapurunun Kurtuluş'tan daha büyük olduğu ve her seferde daha fazla yiyecek nakledebileceği belirtilip, Kızılay işaretlerinin yapılmasıyla 31 Ocak itibarıyla Tunç vapurunun hareket edeceği vurgulanıyordu⁶⁸.

Türk basını, Kurtuluş vapurunun aniden batması ve kış ortasında Yunanistan'a yapılacak yardımların aksaması ihtimalinden rahatsız olmuştur. Bu konuya eğilen gazetecilerden Falih Rıfki Atay başyazısında gelişmeleri şöyle değerlendiriyordu⁶⁹;

“Ayda bir iki defa Atina ve Pire halkına yiyecek götüren Kurtuluş vapuru fırtına yüzünden kayalara düştü ve battı. Bu yüzden açlara sıcak yemek dağıtan yardım evlerinin kapısı, kim bilir kaç gün kapalı kalacaktır? Aldığımız haberler gösteriyor ki, Avrupa memleketlerinden bir çoğunda açlık, sıkıntı, kutluk var. Fakat açlık ölümü, yalnız Yunanistan'ın üstüne çöken bir kara beladır.

⁶⁴ **Ulus**, 27 İlkkanun 1941, “Kurtuluş Vapuru Yunanistan'a Gidiyor”.

⁶⁵ **Vatan**, 19 İkincikanun 1942, “Atina Caddelerinden Birine Kurtuluş Adı Konacak”.

⁶⁶ **Vatan**, 21 İkincikanun 1942, “Kurtuluş, Kazaya Uğradı”; **Cumhuriyet**, 21 İkincikanun 1942, “Yunanistana Giderken”.

⁶⁷ **Vatan**, 22 İkincikanun 1942, “Kurtuluş Battı”.

⁶⁸ **Son Posta**, 23 İkincikanun 1942, “Yunanistana Tunç Şilebi Gidecek”.

⁶⁹ **Ulus**, 24 Sonkanun 1942, “Yunan Açlığına Karşı”.

..Almanya'nın Yunanistan'a gidecek yardımlara izin vermiş olduğunu biliyoruz. Kurtuluş'un götürdüğü her şey yalnız Yunan açlarına dağıtılmıştır. İngilizlerin kararlarının da ne olduğunu bize telgraflar öğretmiştir. Şimdi mesele, bu kış için, bol besin maddelerinin en büyük süratle bu memlekete yetiştirilmesindedir. Bunun yapılacağına eminim”.

Kurtuluş'un yarım bıraktığı görevi Tunç vapurunun devam ettireceği düşünüldükçe ve 31 Ocak'ta yola çıkabileceği açıklanırken, daha sonra hareket tarihinin Şubat'a kalacağı bildirilmiştir⁷⁰. Bir müddet sonra ise Tunç vapuru yerine Dumlupınar adlı vapurun yardım vazifesini yerine getireceği ifade edilmiştir. 13 Şubat 1942 tarihli bir haberde Dumlupınar'ın yük almaya başladığı ve ilk anda 400 ton fasulye yüklendiği belirtiliyordu. Ayrıca, Türk gazetecilerinin başlattığı mesleki dayanışmanın devam ettiği görülmüştür. Bu seferde belediye memurları, Atina'daki meslektaşları için 600 koli hazırlamışlardı⁷¹.

1942 yılı başında Yunanistan'da açlıktan hayatını kaybedenlerle ilgili çeşitli merkezlerden yine ürkütücü bilgiler gelmekteydi. İsviçre merkezli haberlere göre, Atina ve çevresinde her gün 300–500 arası ihtiyar ve çocuk ölmekteydi⁷². Yunanistan kaynaklı bilgiler, Atina ve Pire'de açlıktan ölenlerin sayısının günde 2.000 kişi olduğu şeklindeydi⁷³. Alman uzmanları da, Atina ve Pire bölgesinde günde en az 2.000 kişinin öldüğünü tahmin ediyorlardı. Bir Alman sözcüsü, Atina bölgesi halkının doğrudan doğruya açlıktan değil, fakat yetersiz beslenmekten kaynaklanan hastalıklar neticesinde hayatlarını kayb ettiklerini ifade ediyordu. Ayrıca, bulaşıcı hastalıklar önemli miktarda ölümlere sebebiyet veriyordu⁷⁴.

20 Şubat tarihli bir haber Dumlupınar'ın bir gün sonra hareket edeceğini bildirmekteydi. Vapurda, 2.200 ton fasulye, balık, nohut, patates, incir, yumurta ve 700 koli vardı. Ayrıca, Basın Birliğinin hediyesi olan 1.500 kilo yardım eşyası yükler arasındaydı⁷⁵. 27 Şubat tarihli gazete haberi Dumlupınar'ın Yunanistan'a vardığını belirtiyordu. Bu dönemde Müttefiklerin yaptığı propagandalardan birisi yardım faaliyetlerinin engellendiği şeklindeydi. Bunun üzerine Almanya bir açıklama yapma ihtiyacı duydu ve ya-

⁷⁰ **Son Posta**, 27 İkincikanun 1942, “Tunç Yunanistana Ancak Şubatta Gidecek”.

⁷¹ **Ulus**, 13 Şubat 1942, “Dumlupınar Pire'ye Harekete Hazırlanıyor”.

⁷² **Ulus**, 4 Şubat 1942, “Yunanistan En Korkunç Bir Felâket İçinde”.

⁷³ **Vatan**, 19 Şubat 1942, “Dumlupınar Vapuru Yunanistana Gidiyor”.

⁷⁴ **Ulus**, 25 Şubat 1942, “Atina'da Günde 2.000 Kişi Ölüyor”.

⁷⁵ **Son Posta**, 20 Şubat 1942, “Dumlupınar Vapurunun Yunanistan Seferi”.

pılan propagandaların aksine Yunanistan'a yardım gönderilmesine hiçbir zaman engel olmadığını ve olmayacağını bildirdi⁷⁶.

Dumlupınar Mart ayında yeni seferini yapmıştır. Bu seferinde Kızılay tarafından gönderilen 2.130 ton fasulye, incir, yumurta, zeytin, tuzlu domuz eti, kestane, elma ile Basın Kurumu'nun Yunan gazetecilerine gönderdiği hediyeler vardır. Bundan başka Kızılay'ın Kızılhaç'a yolladığı 500 battaniye ile Türk vatandaşlarının Yunanistan'daki yakınlarına gönderdikleri 400 koli sevk ediliyordu⁷⁷. İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Çanakkale'ye gelen vapur 26 Mart 1942'de buradan Pire'ye yolculuğuna devam etmiştir⁷⁸.

Dumlupınar'ın bir başka seferi Nisan ayında gerçekleşmiştir⁷⁹. Bu yolculuktan İstanbul'a geri döndüğü tarih 7 Mayıs 1942 olmuştur⁸⁰. Dumlupınar vapuru İstanbul ile Pire arasındaki seferlerine ara vermeden devam etmiştir. Hazırlıklarını tamamlayan Dumlupınar 5 Haziran 1942'de yeni yolculuğuna çıkmıştır. Bu seferindeki yükü 1.700 ton tuzlu balık, ceviz, badem içi, incir, üzüm, yumurta ve kuru fasulye'den oluşmuştur⁸¹. Türkiye'nin Yunanistan'a yaptığı yardımlar Yunan yetkililerce de memnuniyetle karşılanmıştır. Yunan Başvekili Tsuderis, Kahire radyosunda Yunanistan'a ve Yunan milletine hitaben yaptığı açıklamada Türkiye'nin yardımları için şükranlarını ifade etmiştir⁸².

Dumlupınar vapuru, Temmuz ayında Yunanistan'a yine gıda maddeleri götürmüştür. Vapur, 19 Temmuz 1942'de Çanakkale boğazından geçerek Pire'ye yolculuğuna devam etmiştir⁸³.

Yunanistan'a yapılan yardımlarla ilgili önemli bir çalışmada Yunanlı bir araştırmacıya dayanılarak bazı bilgiler verilmektedir. Buna göre, Dumlupınar son seferini 24 Ağustos 1942'de yapmış ve 1.800 ton fasulye ve 300 ton patatesi teslim edip geri dönmüştür. Ayrıca, Kurtuluş'un 5 ve Dumlupınar'ın 5 olmak üzere iki vapurun toplam 10 seferinde 17.500 ton gıda maddesinin götürüldüğü belirtilmiştir. Yapılan anlaşmaya göre Türki-

⁷⁶ **Ulus**, 27 Şubat 1942, "Dumlupınar Pire Limanına Vardı".

⁷⁷ **Ulus**, 26 Mart 1942, "Dumlupınar Vapuru Yunanistan'a Gitti".

⁷⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 169.176.13.

⁷⁹ **Ulus**, 29 Nisan 1942, "Dumlupınar Vapurumuz Pire'ye Vardı".

⁸⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer adı: 169.176.24.

⁸¹ **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1942, "Dumlupınar Bugün Pire'ye Hareket Ediyor".

⁸² **Ulus**, 16 Haziran 1942, "M. Tsuderis Yunanistan'a Yaptığımız Yardımdan Şükranla Bahsetti".

⁸³ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 169.176.37.

ye'den 50.000 ton gıda maddesi taşınacağı öngörülürken, bu rakam yalnız 17.500 ton olarak gerçekleşti. Bu nakliyat karşılığında GWRA, Türkiye'ye toplam 1.400.000 dolar ödedi⁸⁴. Kurtuluş vapurunun Yunanistan'a 5 seferi olmuştur. Yalnız Dumlupınar'ın Yunanistan'a sefer sayısının 5'ten fazla olduğunu ifade etmek gerekiyor. Çünkü Dumlupınar'ın 1942'nin Şubat, Mart, Nisan, Haziran ve Temmuz aylarında olmak üzere Ağustos yolculuğundan önce zaten 5 seferi bulunduğu dikkate alınmalıdır.

Yunanistan'a yapılan yardımlara rağmen özellikle 1941-1942 kışı Yunan halkı için korkunç geçmişti. Bazı tahminler sadece bu dönemde açlıktan hayatını kaybedenlerin sayısının 100.000 kişiyi bulduğu şeklindedir⁸⁵.

Yunanistan'a Yapılan Diğer Yardımlar

Yunanistan'a yardım iletilebilmesi Avrupa'daki tarafsız ülkelerden Türkiye, İsveç ve İsviçre gibi ülkeler aracılığıyla olmuştur. Türkiye'nin Kurtuluş ve Dumlupınar ile gerçekleştirdiği düzenli seferlerinin yanında özellikle İsveç bandıralı gemilerle Yunanistan'a gıda maddeleri götürülmüştür. Meselâ, Şubat 1942'de bir İsveç vapuru Yafa limanından aldığı 5.000 ton unu Yunanistan'a nakletmiştir⁸⁶. Yine, 1942 Mart ayında İsveç gemisi Hellenon'un Portekiz'den alacağı 3.000 ton yiyeceği Yunanistan'a götüreceği ifade edilmiştir. Arjantin devleti de yaptığı açıklamada Yunanistan için 10.000 ton buğday ayıracağını belirtmiştir⁸⁷.

Yunanistan anakarası dışında adalarda da açlık yoğun bir şekilde sürmüştür. Türkiye, İtalyan işgali altında bulunan Rodos adasındakilere 11.181 kilo yiyecek, Rodos Türklerine 10.000 liralık gıda, İstanköy'e ise 800 liralık Amerikan bezi göndermiştir. Ayrıca Kızılay, Rodos'taki çocuklara ve hastalara dağıtılmak üzere 5.840 kilo pirinç, 2.200 kilo zeytinyağı, 1.500 kilo şeker, 2.000 kilo taze balık ve 60 adet canlı hayvanı (keçi) Marmaris'ten bir motorla Rodos'a sevk etmiş ve İtalyan Kızılhaçına teslim etmiştir⁸⁸. Ege adalarına gıda maddeleri gönderilmesi için İzmir limanı merkez olarak kullanılmıştır. 1942 Haziran ayında Uluslararası Kızılhaç Sisam, Sakız, Midilli ve Nikarya adalarına gönderilmesi için 600 çuval İngiliz unuyla, 660 ton muhtelif eşya göndermiştir⁸⁹. Bir süre sonra Yunan adala-

⁸⁴ E. Macar, a.g.m., s. 54.

⁸⁵ R. Clogg, a.g.e., s. 151.

⁸⁶ **Vatan**, 21 Şubat 1942, "Yunanlı Çocuklar".

⁸⁷ **Cumhuriyet**, 10 Mart 1942, "Yunanistana Yardım".

⁸⁸ U. Keser, a.g.e., s. 334.

⁸⁹ **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1942, "Yunan Adalarına Erzak Yollanıyor".

rı halkı için İsveç bandıralı Heleron vapuruyla İzmir'e getirilen 1.000 ton buğdayın, adalara Arslan adlı motorla dağıtılacağı açıklanmıştır⁹⁰. Türk Dışişleri Bakanlığı'nda Yunanistan ve Ege adalarına gıda yardımı yapmak için kurulan komisyonda başkanlık görevini sürdüren Feridun Cemal Erkin'e gönderilen mektuplarda yardımlar için teşekkür edilmiştir. Sakız Valisi'nden gelen mektupta Arslan vapurunun gelişinden duydukları heyecanın büyüklüğü anlatılıyordu. Yine Sisam Metropoliti ve Atina Belediye Başkanı da Türkiye'nin yardımları için minnettarlıklarını ifade etmişlerdir⁹¹.

İsveç vapurları Yunanistan'a yardım malzemesi götürülmesi için aktif rol üstlenmeye devam etmiştir. Kasım 1942'de, İsveç bandıralı Akka ve Arrowanga vapurları Yunanistan'a Kanada buğdayı, süt tozu ve bir çok sıhhi malzeme getirmiştir⁹².

Uluslararası Kızılhaç Dergisi, 1942 yılı Sonbaharında Yunanistan'daki son durum ile ilgili bir rapor yayınlamıştır. Bu rapora göre, yardım seferlerine rağmen vaziyet 1942'nin başından itibaren günden güne kötüleşmektedir. Şubat 1942'den beri Türkiye'den 7.000 ton kuru sebze ve başka yiyecekler gönderilmiştir. İsveç vapurlarıyla Mısır'dan, Filistin'den, Lizbon'dan ve Amerika'dan gelen 20.000 ton un dağıtılmıştır. Bundan başka büyük bir kısmı İsviçre'den gelmek üzere kara yoluyla bir miktar erzak temin edilmiştir. Bu yardımlar neticesinde sivil halka kişi başına günde 150 gram ekmek verilebilmiştir. Kurulan teşkilât ile 500.000 kişiye sıcak çorba dağıtılmaktadır. Fakat tüm bu gayretlere rağmen aç Yunan çocuklarına günde iki defa sıcak yemek verme imkânı yaratılamamıştır. Ayrıca, Yunanistan'daki tarım faaliyetlerinin yetersiz kalması açlık sorununu arttırmıştır. Harpten önce Yunanistan'da yıllık yaklaşık 800.000 ton buğday elde edilirken, 1942'nin bütün mahsulü 350.000 tonu bulmamaktaydı. İhtiyaçları karşılamak için Yunanistan'a her ay düzenli olarak 20.000 ton buğday gelmesi gerekiyordu. Bu bakımdan planlamalar Kanada'dan her ay 15.000 ton buğdayın, İsveç deniz ticaret filosu ile Yunanistan'a taşınması üzerine kurulmuştur. Sonuç itibarıyla, Yunanistan'daki açlık sorunu büyük bir problem olarak varlığını sürdürmekteydi⁹³.

⁹⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 169.177.2.

⁹¹ Feridun Cemal Erkin, **Dışişlerinde 34 Yıl**, I, Ankara 1980, s. 130-131.

⁹² **Ulus**, 20 Senteşrin 1942, "Yunanistan'a Yiyecek ve İlaç Gönderiliyor".

⁹³ **Vakit**, 14 İkindiçeşrin 1942, "Yunanistanı Beslemekteki Zorluk".

Yunanlı Çocukların Türkiye'ye Getirilmesi Tasarısı

Yunanistan'da gıdasızlıktan kaynaklanan ölümler ve hastalıklardan en çok etkilenen kesim çocuklardı. Yaşanan bu insanlık dramı karşısında Kızılay'ın attığı önemli bir adım Yunanistan'dan getirilecek bazı çocukların bakımlarını üstlenmek istemesi olmuştur. Kızılay, yaptığı temaslar neticesinde yaşları 13-16 arasında değişen 1.000 kadar çocuğun Türkiye'ye getirilmesini kararlaştırmış ve Yunan makamları bu istek karşısında minnetlerini bildirmişlerdir⁹⁴.

Çocukların Türkiye'ye getirilmesinin Dumlupınar'ın ikinci seferinde olması planlanmıştır. Ayrıca, İsveç vapurlarıyla Suriye, Mısır'a çocuk nakledilmesi ve demiryolu ile İsviçre'ye de gönderilmesi düşünülmekteydi⁹⁵. Yunanistan'dan seçilecek 1.000 kişilik çocuk kafilesinin Dumlupınar'ın Mart ayındaki seferinde getirilmesi ve daha sonra ikinci bir çocuk kafilesinin de gelmesinin söz konusu olduğu belirtildi⁹⁶. Bununla beraber bu teşebbüs Dumlupınar'ın ikinci seferinde gerçekleşmemiştir. Kızılay ise kendi hazırlıklarına devam etmiştir. Yapılan açıklamada çocukların barındırılması için İstanbul ve İzmir'de yer arandığı, çocukların toplu bir halde okutulacağı ve beslenme-barınmalarının sağlanacağı bildirilmiştir⁹⁷. Bir süre sonra çocukların barınacağı şehirlerden İzmir seçeneği gündemden düşmüştür. Çünkü İstanbul'da Baltalimanı'ndaki Eski Balıkçılık Enstitüsü binasının ihtiyacı karşılayacağı düşünülmüş ve binada tadilat başlatılmıştır. Çocukları manevi evlat edinmek isteyenlerin veya harp sonuna kadar bakmak talebinde bulunanların başvurularının kabul edilmeyeceği açıklanarak, dünyanın siyasî manzarası düzelinceye kadar Yunanlı çocukların Kızılay'ın muhafazası altında misafir olacakları ifade edilmiş ve binadaki tadilat biter bitmez Dumlupınar vapurunun çocukları Kızılhaç'tan teslim alarak getireceği vurgulanmıştır⁹⁸. Daha sonra konuyla ilgili başka bir duyuru çocukların getirilmesi vazifesi için özel olarak Erzurum adlı vapurun seçildiği şeklindeydi⁹⁹. Çocukların barındırılacağı Balıkçılık Enstitüsü olarak bilinen Baltalimanı'ndaki Damat Ferit Paşa yalısının bakım çalışmalarının 15 Haziran'a kadar bitirilmesi planlanmıştır. Bu çalışma biter bitmez Erzurum

⁹⁴ **Vatan**, 16 Şubat 1942, "Elen Çocuklarına Yardım".

⁹⁵ **Vatan**, 21 Şubat 1942, "Yunanlı Çocuklar".

⁹⁶ **Cumhuriyet**, 13 Mart 1942, "1.000 Yunanlı Çocuk Getirildikten Sonra".

⁹⁷ **Ulus**, 11 Nisan 1942, "1.000 Yunan Çocuğu Yakında Getiriliyor".

⁹⁸ **Son Posta**, 27 Nisan 1942, "1.000 Yunan Çocuğu İçin Bina Hazırlanıyor".

⁹⁹ **Ulus**, 10 Mayıs 1942, "Yunanlı Çocuklar Temmuz'da Gelecek".

vapuru çocukları Yunanistan'dan getirecekti. Kızılay atölyelerinde ise hummalı bir faaliyet devam ediyor, bina ve çocuklar için gerekli eşyalar diktirilerek hazırlanıyordu¹⁰⁰.

Bu hazırlıklar sürerken Yunan Kızılhaç Başkanı, Kızılay cemiyetine müracaat ederek lisan, muhit ve aileden ayrılma bakımlarından çocukların ülkelerinden çıkmalarının sıkıntı yaratacağını belirtmiş ve bunun üzerine projeden vazgeçilmiştir¹⁰¹. İlerleyen günlerde bu teşebbüsten vazgeçilme nedenleri kamuoyunda sorgulanmıştır. Bunun üzerine yapılan açıklamada, 1.000 Yunan çocuğunun Türkiye'ye getirilmesi düşüncesinden Yunan Kızılhaçının başvurusu ve isteği nedeniyle vazgeçildiği ve bu teşebbüsün gündemden kalktığı ifade edilmiştir¹⁰².

1943–1944 Yıllarında Yardım Faaliyetleri

İsveç Vapurlarının Gıda Maddesi Nakliyatı

Vapurlarla Yunanistan'a gıda nakledilmesi Yunan halkı ve yetkililerinde memnuniyetle karşılanmıştır. Yunan Kralı, 1943 yılının başında verdiği bir demeçte özellikle Türkiye, İsveç ve İsviçre'ye yardımları için teşekkür etmiştir. Yunan Kralı minnettarlığını şu ifadelerle belirtiyordu¹⁰³;

“Yunanistan'a yapmış oldukları yardımdan dolayı İsviçre, Türkiye ve İsveç'e karşı kendi şahsım ve Yunan milleti namına bir kere daha şükran hislerimi izhar etmeyi bir borç bilirim. Yunanistan'da büyük bir kısmını çocukların teşkil ettiği binlerce insan hayatlarını bugün bu memleketlerin alicenâblıklarına borçludurlar”.

1943 yılında İsveç vapurlarının gıda nakliyatı devam etmiştir. Kızılhaç bandıralı bir İsveç vapuru Kanada'dan 2.685 ton buğday ve bezelye ununu İzmir limanına getirmiştir. Bu unların Türk motorlarıyla Yunan halkına dağıtılması planlanmıştır¹⁰⁴. Yine bir İsveç vapuruyla İzmir limanına 2.670 ton gıda maddesiyle, Mısır'dan 2.000 sandık süt tozu gönderilmiştir. Bu malzeme Midilli, Sakız ve diğer Yunan adalarındaki halka dağıtıldı¹⁰⁵.

¹⁰⁰ **Cumhuriyet**, 23 Mayıs 1942, “Yunanistan'dan Gelecek Çocuklar”.

¹⁰¹ **Ulus**, 27 Mayıs 1942, “Yunanistan'dan Getirilme İstenilen Çocuklar”.

¹⁰² **Ulus**, 13 Haziran 1942, “Türkiye'ye Getirilmesinden Vazgeçilen 1.000 Yunan Çocuğu Hakkında Bir Tavzih”.

¹⁰³ **Akşam**, 23 Kanunisanı 1943, “Yunan Kralı”.

¹⁰⁴ **Akşam**, 23 Şubat 1943, “Yunanistan'a Yardım”.

¹⁰⁵ **Akşam**, 17 Mart 1943, “Yunan Halkına Yardım”.

Adalara düzenli erzak gönderilmesi için Roma'da Kızılhaç temsilcileriyle, İtalya hükümeti arasındaki görüşmelerin olumlu sonuç vermesi üzerine İzmir'de faaliyetler artmıştır. 27.000 ton zahire, kuru sebze ve Mısır'daki Yunanlılar tarafından gönderilen 40 ton toz halinde sütün gemilere yüklenmesi için hazırlıklara başlanmıştır. Bu gıda maddeleri Sakız, Sisam ve Nikarya adaları içindi. Gelen haberler, Limni adasındaki iâşe vaziyetinin de son derece kötü durumda olduğunu gösteriyordu¹⁰⁶.

Nisan ayında, Yunanistan'a gönderilmek üzere İzmir'de hazırlanan 2.500 ton yiyecek maddesinin İsveç vapurlarıyla sevk edileceği açıklanmıştır. Bu yiyeceklerden bazı partiler çok sıkıntılı olan Yunan adalarına gönderildi¹⁰⁷. İsveç vapurları Yunanistan'a ve Ege'deki adalara gıda maddelerinin nakledilmesinde son derece önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.

Kızılay'ın Yunanistan'a Yardımı

Dumlupınar'ın Ağustos 1942'deki son seferinden sonra Yunanistan'a Türk vapurlarıyla düzenli seferler yapılmamıştı. Kızılay'ın bu dönemde yaptığı yardımlar İsveç vapurlarıyla Pire'ye malzeme gönderilmesi ya da İzmir'den küçük Türk motorlarıyla adalara gıda maddelerinin aktarılması şeklinde olmuştur. 1943 yazında Kızılay, Yunan Kızılhaçına iletmek üzere İsveç bandıralı Faehnrich vapuruyla mühim miktarda gıda maddeleri sevk etmiştir.

1943 yılı sonbaharında Başvekil Şükrü Saraçoğlu, Metapoliteftis gazetesine verdiği bir beyanatta, Kızılay emrine verilecek bir vapurla İzmir'den Yunanistan'a yardım gönderileceğini açıklamıştır. Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun konuyla ilgili ifadeleri şöyleydi¹⁰⁸;

“Harbin doğurduğu vaziyetten memleketimizin de müteessir olduğu malûmdur. Bilhassa geçen sene iâşe bakımından bir hayli sıkıntı çektik. Bu sene mahsul vaziyetimiz iyi olduğundan bir çok binlerce ton buğday ve diğer gıda maddeleri göndermek suretiyle yardımda bulunmak kararındayız. Yunan milletinin ıztıraclarına bütünü kalbimizle iştirak ediyor ve acıclarının bir an evvel son bulmasını candan temenni ediyoruz”.

Kasım 1943'te, Kızılay bir motorla Yunanistan'a 150 ton balık gönderdi¹⁰⁹. 1944 yılı başlarından itibaren Kızılay, Yunanistan'a yiyecek gönder-

¹⁰⁶ **Vakit**, 27 Mart 1943, “Yunan Adalarına İzmir'den Erzak Gönderilecek”.

¹⁰⁷ **Cumhuriyet**, 15 Nisan 1943, “Yunanistan'a Gönderilecek Erzak”.

¹⁰⁸ **Son Posta**, 25 Birinciteşrin 1943, “Türkiyenin Yunanistana Yiyecek Yardımları”., **Bkz. EK 3.**

¹⁰⁹ **Cumhuriyet**, 20 İkinciteşrin 1943, “Yunanistan'a Balık Gönderildi”.

meye devam etmiştir. Mart ayında yapılan açıklamada, İstanbul'a gelecek bir İsveç Kızıllaç gemisiyle Yunanistan halkına hediye edilen 1.300 ton kuru sebze, kuru yemiş ve balık malzemelerinin nakledileceği belirtiliyordu. Ayrıca, Kızıllaç'ın Yunan üniversiteleri için hazırlattığı kuru sebze, kuru yemiş ve balık sevk edilecekti¹¹⁰. 1944 ilkbaharında Türkiye, ilgili devletlere müracaat ederek Yunanistan'a gönderilmesi için gıda maddeleri ayırabileceğini bildirmiş ve Almanya ile yapılan görüşmeler neticesinde olumlu sonuçlar elde edilmiştir. İngiltere ise verdiği cevapta, Kuzey Amerika'dan alınan gıda maddelerinin İsveç vapurlarıyla Yunanistan'a nakledildiğini açıklayarak Türkiye'den şimdilik yeni alımlar düşünmediğini ifade etmiştir¹¹¹.

1944 yılı Ekim ayındaki bir haber Kızıllaç'ın uzun zamandan beri şeker yokluğu çeken Yunan Trakyası halkına 1.000 kilo şeker gönderdiğini yazmaktadır¹¹². Yine bazı Yunan motorları İzmir'den aldıkları malzemeleri Sakız adasına götürürlerken, Midilli adasına 285 ton gıda maddesi götürmesi için İke adlı Türk motoru hazırlanmıştır. Özellikle Sakız Adası, Yunan adalarına ipe dağıtımının merkezi haline gelmiştir¹¹³. Kızıllaç'ın motorlarla adalara gıda maddesi göndermesi faaliyeti mümkün olan her fırsatta devam etmiştir.

Yunanistan İçin Yürütülen Bağış Faaliyetleri ve Vapur Seferlerinin Yeniden Başlaması

Kızıllaç, kendi imkânlarıyla yaptığı yardımların dışında, Yunanistan'daki sivil halk için yapılan bağışları da Yunanistan'da ilgili yerlere ulaştırmıştır. Nisan 1944'te yapılan bir açıklama, son bir yıl içinde Kızıllaç'ın Yunanistan'da açlık çeken halk için 1.135.000 liralık yardım yaptığını gösteriyordu¹¹⁴.

1944 yılı sonbaharında savaş Almanya adına iyi gitmezken, Yunanistan için ise uzun süren bir işgal dönemi son bulmaya başlamış ve 4 Ekim 1944'de İngiliz kuvvetlerinin Yunanistan'a çıkmasından sonra 14 Ekim'de Atina Alman işgalinden kurtulmuştur¹¹⁵. Almanlar, Yunanistan'ı tamamen

¹¹⁰ Ulus, 29 Mart 1944, "Yunanistan'a Kızıllaç Yiyecek Maddesi Yolluyor".

¹¹¹ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 256.724.29.

¹¹² Cumhuriyet, 3 Birinciteşrin 1944, "Kızıllaç, Yunan Trakyası Halkına Şeker Yolladı".

¹¹³ Cumhuriyet, 4 Birinciteşrin 1944, "Ege Adalarına Yiyecek Sevkiyatı Devam Ediyor".

¹¹⁴ Ulus, 29 Nisan 1944, "Kızıllaç".

¹¹⁵ L. Hart, a.g.e., s. 856.

boşaltmak için harekete geçerken kuzeyde stratejik bir şehir olan Selanik'in tahliye hazırlıklarına giriştiler. Böylece, Yunanistan için uzun yıllardan sonra yeni bir dönem başlıyordu¹¹⁶.

Kızılay'ın yardım toplamak amacıyla gerçekleştirdiği organizasyonlar dışında birçok yardım çalışması hayata geçirilmiştir. Ekim 1944'te İstanbul ve Ankara'da valilerin başkanlığında iki komite kurulmuştur¹¹⁷. İstanbul'da, Atina'nın kurtuluşu vesilesiyle Yunanistan'daki muhtaç çocuklara yardım için Türk-Yunan Yardım Komitesi adı altında ve Vali Lütfi Kırdar başkanlığında yapılan toplantıya çeşitli kuruluşların temsilcileri katılmışlardır. Toplantının neticesinde İstanbul halkına müracaat edilerek para ve çocukların ihtiyaçlarına yarayacak eşyanın toplanması kararlaştırılmıştır. Yapılacak yardımların Kızılay tarafından kabul edileceği ifade edilmiştir. Ankara'da Vali'nin başkanlığında gerçekleştirilen toplantıda da aynı açıklama yapılmıştır¹¹⁸. Ankara'da yapılan toplantıdan sonra Ankara Belediyesi ilk bağışını yapmış ve 25.000 lira vermiştir¹¹⁹.

Gazetelerde yapılan çağrılarda halkın yardıma katılımı istenmiş ve Yunan çocuklarına yardım ile ilgili şu ifadeler kullanılmıştır¹²⁰;

“Yunanistan'a ilk yardımları herkesten evvel ve her güçlüğe hatta herkese rağmen biz yapmıştık. Şimdi de, Atina kurtulur kurtulmaz, Yunan çocuklarının yardımına milletçe koşmayı gene herkesten evvel biz düşünmüş bulunuyoruz.

İnsanlık, alicenâblık, vefakârlık gibi faaliyetlerimizle bir defa daha iftihar etmek hakkını veren bu yardımı iyi yapmalıyız”.

Yunanlı yetkililer yaptıkları değerlendirmede, Türk hükümetinin yaptığı yardımları unutmayacaklarını, yardımların kendi ihtiyaçlarından tasarruf edilerek yapıldığı düşünüldüğünde Türk milletine duyulan minnettarlık hislerinin arttığını dile getirmişlerdir¹²¹. Türkiye'de okullarda okuyan öğrenciler de kendi aralarında para toplamak ve Yunanistan'daki arkadaşlarına

¹¹⁶ Bazı eserlerde Yunanistan'ın işgalden kurtulmasıyla 1944'te Türkiye'den yiyecek ve yardım gönderilmeye başlandığı şeklinde eksik bilgilere rastlanmaktadır., Bkz. H. Emir Erkilet, 2. **Cihan Harbi ve Türkiye**, İstanbul 1945, s. 153. Makalede ayrıntılı şekilde ele alındığı gibi 1940 yılından itibaren Yunanistan'a çeşitli kanallarla yardım edilmiştir. 1941 Sonbaharından itibaren ise düzenli seferlerle gıda ve sağlık malzemesi gönderilmiştir.

¹¹⁷ **Cumhuriyet**, 18 Birinciteşrin 1944, “Yunanistana Yardım”.

¹¹⁸ **Son Posta**, 19 Birinciteşrin 1944, “Fakir Yunanlı Çocuklara Yardım Komitesi Toplandı”.

¹¹⁹ **Ulus**, 19 İlkteşrin 1944, “Dost Yunan Milletinin Yoksul Çocukları İçin”.

¹²⁰ **Cumhuriyet**, 20 Birinciteşrin 1944, “Yunan Çocuklarına Yardım”.

¹²¹ **Cumhuriyet**, 20 Birinciteşrin 1944, “Türkiye'nin Bize Yaptığı Yardımları Unutamayız”.

göndermek için adım atmışlardır. Bu konuyla ilgili basındaki değerlendirme şöyleydi¹²²;

“Haber alındığına göre Türk çocukları da Yunanlı muhtaç yavrular için yapılan yardıma iştirak arzusunu izhar etmişler ve aralarında toplayacakları paralarla açlık ve hastalık zebunu olan arkadaşlarına küçük birer hediyeye göndermek üzere teşebbüse geçmişlerdir.

Türk yavrularının birkaç kuruştan ibaret olan gündeliklerinden ayırmak suretiyle Yunanistan'daki arkadaşlarına yapacakları yardım elbette büyük bir yekûn tutmayacaktır. Fakat, maddeten küçük olan bu yardımın manevi kıymeti büyüktür”.

İstanbul'da Vali Lütfi Kırdar, Ticaret ve Sanayi Odası'nda toplantı yapmış ve tüccarlardan destek istemiştir. Toplantı nihayetinde kısa sürede tüccarlardan 120.000 lira bağış yapılmıştır. Vali Lütfi Kırdar, yaptığı teşekkür konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır¹²³;

“Sayın tacirlerimiz birkaç dakika içinde 120.000 lira vermeyi taahhüt ettiler. Bu ilk teberrudur ve ancak tacirlerimizin mahdud bir kısmı tarafından adeta bir avans olarak deruhte edilmiştir. Tacirlerimiz yardımlarına ve teberrularına devam edeceklerdir. Bu paranın birkaç mislini vereceklerinden eminim. Bana, bugün mektep çocukları da müracaat ettiler. Aralarında para toplayarak Yunanlı arkadaşlarına göndermek istediklerini söylediler. Yavrularımızın bu yüksek insanlık duygularını takdir ve hayranlıkla karşıladım.

...Sayın hemşerilerimden komşu milletin çocuklarına yardım hususunda insanlık ve şefkat vazifelerini yapmalarını rica ediyorum. Bu yardım, Türk milletinin dostlarına karşı beslediği vefakârlığı gösteren kıymetli bir tezahür olacaktır”.

Yardım kampanyasına Kasım ayının ilk günlerinde son verilmiştir. Ankara'da toplanmış olan yaklaşık 250.000 lira (244.123.50) Kızılay'a teslim edilmiştir. Yardım Komitesi Reisi Vali Nevzat Tandoğan, yardım için katkıda bulunan herkese teşekkür etmiştir¹²⁴. Yunanistan Büyükelçisi Rafael de yardım dolayısıyla Vali Tandoğan'a minnetlerini sunmuştur¹²⁵. Büyü-

¹²² **Cumhuriyet**, 21 Birinciteşrin 1944, “Türk Yavrularının Şefkâti”.

¹²³ **Cumhuriyet**, 21 Birinciteşrin 1944, “Dost Yunanistanın Aç Çocuklarına Yardım”; *Son Posta*, 21 Birinciteşrin 1944, “Yunanistana Yardım İçin Dün Valinin Reisliğinde Yapılan Toplantı”.

¹²⁴ **Ulus**, 5 Sonteshrin 1944, “244.123.50 Lira Kızılay Umumi Merkezine Verildi”. **Bkz. EK 4.**

¹²⁵ **Ulus**, 9 Sonteshrin 1944, “Yunan Elçisi Yardım Dolayısıyla Valimize Teşekkür Etti”.

kelçi Rafael, birkaç gün sonra başka bir toplantıda yardımlarını esirgemediği için Türk milletine teşekkürlerini yinelemiştir¹²⁶.

Yunan çocukları için İstanbul ve Ankara'da toplanan bağış paralarıyla gıda maddeleri satın alınması ve tahsis edilecek vapurlarla Yunanistan'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu nakliyat işi için Ege adlı vapur düşünülmüştür. Ayrıca Müttefik devletler tarafından Yunanistan için gıda maddesi satın alınırsa yine Ege vapuru götürecekti¹²⁷.

Bu dönemde işgalden henüz kurtulan Yunanistan'da ve adalarda kıtlık meselesi çözümlenebilmiş değildi. Adalardan gelen haberler olumsuz gelişmeleri gösteriyordu. Kalimnos Adası'ndan Belediye Başkanı İvanes başkanlığında Bodrum'a gelen 3 kişilik bir heyet, Kızılay'ın adaya yardım etmesini ve ahalinin aç olduklarını ifade ediyordu¹²⁸.

Yunanlı çocuklar için toplanan bağış paralarıyla alınan gıda maddelerinin Yunanistan'a Ege vapuruyla gönderilmesi düşünülmüştü. Hatta Ege vapuruna yükleme işlemi bile başlamıştı. Fakat 1944 yılı Aralık ayı başında verilen bir kararla Yunanistan'a malzemeleri götürecektir Ege değil, Konya isimli vapur olacağı açıklandı. Ege vapuruna yüklenen malzemenin boşaltılarak Konya vapuruna aktarılması kararlaştırıldı¹²⁹. Konya vapurunun kısa sürede hareket etmesi planlanırken Yunanistan'da iç karışıklıklar olduğu haberi üzerine hareket ileri bir tarihe ertelenmiştir¹³⁰. Yunanistan savaştan çıkmışken yeni bir kargaşa ortamına sürüklenmiş ve bu durum yardım faaliyetlerinin bir süre gecikmesine neden olmuştur¹³¹.

Savaşın Son Yılında Türkiye'nin Yunanistan'a Yardımları

Yunanistan'daki karışıklıkların düzelmesi üzerine 1945 yılı Ocak ayında¹³² Konya vapurunun Pire'ye hareket etmesi kararlaştırılmıştır. Konya

¹²⁶ **Cumhuriyet**, 13 İkinciteşrin 1944, "Yunan Hayır Cemiyetinde Dün Yapılan Toplantı".

¹²⁷ **Ulus**, 17 Sontesrin 1944, "Ege Vapuru ile Yunanistan'a Giyecek ve Gıda Gönderilecek".

¹²⁸ **Cumhuriyet**, 25 İkinciteşrin 1944, "Kalimnos'tan Bodruma Gelen Yunan Heyeti".

¹²⁹ **Cumhuriyet**, 2 Birincikanun 1944, "Yunanistana Konya Vapuru Gönderilecek"; **Ulus**, 3 İlkkanun 1944, "Yunanistan'a Yiyecek Maddelerini Konya Vapuru Götürecek".

¹³⁰ **Ulus**, 10 İlkkanun 1944, "Konya Vapurunun Yunanistan'a Hareketi Geri Kaldı".

¹³¹ Yunanistan'da komünistler Eylül 1941'de Ulusal Kurtuluş Cephesi'ni (EAM) kurdular. EAM'ın askeri kolu olarak da Halkın Kurtuluş Ordusu (ELAS) ortaya çıktı. 1944 Aralık ayında sayıları 60.000'i bulan büyük bir silahlı oluşum olan ELAS ile Yunanistan'a çıkmış olan İngiliz kuvvetlerinin arası açıldı. ELAS'çıların silah bırakmaları şartıyla affedilecekleri açıklanınca, Şubat 1945'te çatışmalar sonlandırıldı. Ayrıntılı bilgi için Bkz. R. Clogg, **a.g.e.**, s. 152-167.

¹³² 1944 yılı sonunda alınan bir kararla Birinciteşrin, İkinciteşrin, Birincikanun ve İkincikanun aylarının isimleri, Ekim, Kasım, Aralık ve Ocak olarak değiştirilmiştir. Bkz. **Ulus**, 31 Aralık 1944, "Değişen Ay İsimleri". Bu yüzden 1945 yılından itibaren dipnotlarda yeni ay isimleri kullanılmıştır.

vapuru Yunan çocuklarına yardım eşyası olarak yaklaşık 500.000 lira değerinde buğday, un ve balık gibi gıda maddeleri götürecekti. Ayrıca, Büyükelçi Enis Akaygen başkanlığındaki elçilik heyeti yolcular arasında yer alıyordu¹³³. Konya vapuru, Ocak ayı sonunda Yunanistan'ın Pire limanına hareket etmiş¹³⁴ ve fırtına yüzünden bir süre Çanakkale'de beklemek zorunda kalmıştır¹³⁵. Çanakkale'de 2 gün kalan vapur, 2 Şubat 1945'te Pire limanına varmıştır¹³⁶.

Konya vapuruyla giden gazeteci Namık Görgüç'ün ilk izlenimlerine göre Yunanistan'da açlık hala çok önemli bir sorundu ve bu yüzden Türk Hükümeti'nin Konya vapurunu göndermiş olması büyük memnuniyet yaratmıştı. Atina'daki herkes Türkiye'ye hayranlıktan bahsetmekte ve bu insaniyeti unutmayacaklarını açıklamaktaydı. Yunan Kral Naibi Damaskinos verdiği beyanatta şu ifadeleri kullanıyordu¹³⁷;

“Türk-Yunan dostluğu, Yunan milletinin şuuruna yerleşmiştir. Yunan milleti, karanlık ihtimaller devrinde, Türk milletinin Yunanistan'a yaptığı iyilikleri derin bir şükranla anacaktır. Yunan milleti Kurtuluş vapurunun içindeki kıymetli yüküyle, bahtsız Yunanistan'ın yanında dost Türkiye'nin, bu sadık komşusunun bulunduğu gösteren efsanevi gelişini gözleri yaşla dolarak hatırlamaktadır”.

Yunan Hariciye Müsteşarı George Millos da yaptığı açıklamada Konya vapuruyla gelen gıda maddeleri için şükranlarını sunmuştur¹³⁸.

Ege adalarında açlığın devam etmesi üzerine İzmir'den tekrar gıda sevkiyatı yapılması gündeme geldi. Gıda maddeleri Savlet, Yeni Kurtuluş, Akanın, Zengin, Enginer ve Hasankale adlı Türk motorlarıyla Rodos'a nakledilmiştir¹³⁹.

Mart 1945'te İstanbul ile Pire arasında düzenli vapur seferlerinin yapılması kararlaştırılmıştır. Her 15 günde bir seferler gerçekleştirilecekti. Bu

¹³³ **Cumhuriyet**, 19 Ocak 1945, “Konya Vapuru Yunanistana Gidiyor”; **Son Posta**, 19 Ocak 1945, “Konya Vapuru Pire'ye Gidiyor mu?”.

¹³⁴ **Son Posta**, 29 Ocak 1945, “Konya Vapuru Yunanistana Gitti”.

¹³⁵ **Son Posta**, 30 Ocak 1945, “Denizlerde Fırtına”.

¹³⁶ **Cumhuriyet**, 3 Şubat 1945, “Konya Vapuru Pire'ye Vardı”.

¹³⁷ **Cumhuriyet**, 10 Şubat 1945, “Yunanistan'da Türkiye'ye Karşı Beslenen Minnettarlık”.

¹³⁸ **Ulus**, 13 Mart 1945, “Yunanistan'da Türk Milletine Beslenen Sevgi”; **Cumhuriyet**, 13 Mart 1945, Yunanistana Türk Yardımları”.

¹³⁹ **Cumhuriyet**, 15 Mart 1945, “Adalarda Açlık”.

seferler için Konya vapuru seçilmiş ve 19 Mart 1945'te yolcular ve malzemelerle Pire'ye hareket etmiştir¹⁴⁰.

Konya vapurundan sonra başka vapurların yolculukları da gerçekleşmiştir. Bunlardan birisi Mersin vapurunun Pire'ye gitmesidir. Mersin vapuruyla İstanbul'a dönen Yunan Basın Birliği Başkanı Zarifis, Yunanistan'a yiyecek maddesi getiren Türk vapurlarıyla her seferinde Yunanlı gazetecilere ayrı ayrı özel paketler gönderen Türk gazetecilerine teşekkür etmeye geldiğini belirtmiştir¹⁴¹.

Yunanistan'ın iâşe durumunun düzelmesi savaşın bitmesinden sonra da kolay olmamıştır. 1946 İlbaharında bile Yunanistan için sıkıntılar devam ediyordu. Yunanistan, Türkiye'ye müracaat ederek hububat yardımı istemiştir. Savaştan sonra iâşe durumu hala düzelmeyen Yunanistan'a 10.000 ton buğday ve 5.000 ton çavdar verilmesi kararlaştırıldı¹⁴². Savaş esnasında elinden gelen her türlü yardımı yapan Türkiye, barış zamanında da komşu Yunanistan'ın bir an önce yaralarını sarması için gayret göstermiştir.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı'nda özellikle Alman işgalinden sonra zor durumda kalan Yunanistan'da açlık büyük bir sorun haline gelmiştir. Karadan ve denizden tecrit edilmiş ve abluka altındaki bu ülkenin yaşadığı dram karşısında Türk kamuoyu sessiz kalmamıştır. Türk basını bu konuyla ilgilenmiş, uluslararası yardım ve acil yardım organizasyonu için çağrılar yapmıştır. Yunanistan'a yardım için girişimde bulunan kurumlar sadece Dışişleri Bakanlığı ve Kızılay olmamıştır. Bu konuda elinden geldiğince destek verenler arasında İstanbul'da Balıkthane'de balıkçılar, kabzımallık yapanlar, gümrükçüler, Devlet Demir Yolları görevlileri, basın mensupları, İstanbul Belediyesi başta olmak üzere pek çok farklı belediye ve çalışanları, Gazeteciler Cemiyeti, TBMM Başkanlığı ve Türk parlamenterler, PTT mensupları, üniversiteler ve Türkiye'nin her tarafından vatandaşlar vardır¹⁴³. Yunanistan'ın zor günlerinde herkes elinden gelen desteği vermeye çalışmıştır.

Türkiye'den Yunanistan'a gönderilen yardımları maddeler halinde şu şekilde belirtmek mümkündür;

¹⁴¹ **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1945, "Mersin Vapuru Yunanistan'dan Döndü".

¹⁴² **Ulus**, 23 Mayıs 1946, "Türkiye'nin Yardımları".

¹⁴³ U. Keser, **a.g.e.**, s. 134.

1- Uluslararası yardım organizasyonlarının Türkiye'den satın aldıkları gıda maddeleri, Türk vapurlarıyla sevk edildi.

2- Kızılay, gıda maddelerini ve sağlık malzemelerini zaman zaman Kuruluş ve Dumlupınar vapurlarıyla (Bu iki vapurun asıl görevi Türkiye'den satın alınan malzemeleri nakletmekti. Bu vapurlara Kızılay'ın yardımları da ilâve ediliyordu) Yunanistan'a sevk etti. Kızılay'ın yardımları bazen de İsveç vapurları tarafından taşınmak suretiyle gerçekleşti. Her türlü masraf Kızılay tarafından karşılandı.

3- Türkiye'de bulunan diğer kuruluşlar ve çeşitli yardım organizasyonlarının çalışmaları söz konusu oldu.

4- Yunan Büyükelçiliği savaş boyunca faaliyet yürüterek, yardım topladı ve Yunanistan'a gönderilmesi için çalıştı.

5- Türkiye'de halk tarafından gerçekleştirilen bağış kampanyaları neticesinde toplanan paralarla satın alınan gıda maddeleri Yunanistan'a gönderildi.

Zor zamanlardan geçen Yunanistan'a yardım edilmesi düşüncesini yüksek sesle dile getiren Türkiye'nin dünya kamuoyunu harekete geçirmesi ve ilk somut adımı atan ülkelerden birisi olması önemlidir. Türkiye'nin gayretleri ve katkıları için Yunanlı devlet adamları ve din adamları defalarca teşekkür ve minnetlerini ifade etmişlerdir. Dönemin gazetelerindeki bir yazı aslında yaşanan süreci oldukça iyi özetlemekteydi. Bu değerlendirme şöyleydi¹⁴⁴;

“Mahsulümüzün az ve kendimize zor yettiği zamanlarda bile, yiyeceğimizden keserek Yunanistan'a verdik. O zamanlar Yunanlılar açlıktan ölüyor ve kimse bu bedbaht halk kitlelerine yardım etmiyordu. Türkiye'nin yaptığı yardımlardır ki, medeniyet dünyasının Yunanistan'a muavenet elini uzatmasına ön ayak olmuş ve başka milletlere insanlık vazifesini hatırlatmıştır”.

Türkiye, savaş esnasında elinden gelen bütün imkânları kullanarak Yunanistan'a destek olmaya çalışmış ve Yunanistan'ın zor yıllarında güvenilir ve iyi bir komşuluk örneği sergilemiştir

¹⁴⁴ Cumhuriyet, 4 Birinciteşrin 1944, “Türkiye'nin Verdiği Fazilet Örneği”.

FRİTİ:
ALMAN
1941
A
graf VATAN İst.
Molla Fenari S. 35

VATAN

Yıl: 2 — Sayı: 371 SİYASİ SABAH GAZETESİ Fiyatı 5

Kızılay, Yunan halkına eluzatıyor

Avrupada milyonlarca açın derdine çare bulmak üzere ilk insanca adımı Türk milleti atmıştır

Kızılay cemiyetinin, memleketimize tarihl bir şeref temin edecek kadar mühim bir karar verdiğini ve icraat ve tatbikata geçmek üzere olduğunu memnuniyetle. İftiharla haber aldık: Kızılay Yunanistanda felâket gören halka el uzatmak meselesini üzerine almıştır. Oraya yakında heyetler gönderecek, teşkilât yapacak. Kendi menbalarından mümkün olan yardımı gösterecek, memleket halkından bu yardıma iştirak etmek isteyenlerin yardımını kabul edecek ve bütün dünyadan Yunanistanda açlık ve felâket içinde kıvranan halka gelecek yardımları da yerlerine isal etmek ve dağıtmak için hayırlı bir mecca hizmetini görecektir.

Kızılay cemiyeti Umumi Kâtibi B. Ziya Tahsin telefonla sualimize cevaben cemiyetin esas kararları verdiğini ve tatbikata hazırlanmakta olduğunu teyit etmiştir.

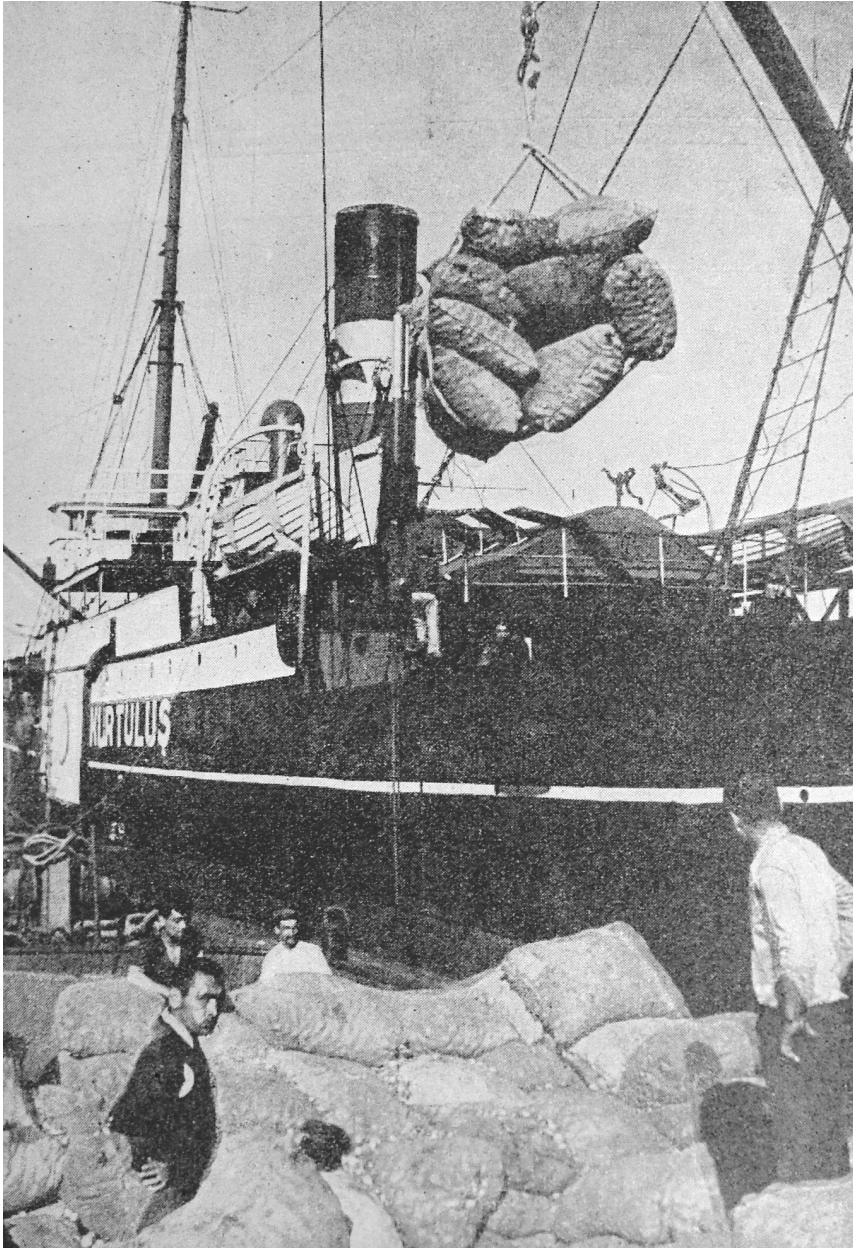
Dünyanın birçok yerlerinde bugün ölüm ve tahrip hükümlerinin, masum, sivil halka hayat imkânı vermek ve sığınacak duygularını canlandırmak yolunda ilk adımı memleketimizden gelmesi ve Türk Kızılay cemiyetinin bu asil teşebbüse önyak olması, her Türkün kalbinde iftihar hisleri uyandıracaktır. Öyle

ümit ederiz ki, milletlerarası Kızılsalıp cemiyeti bu çıktırı diğer Avrupa memleketlerinde devam ettirecek ve böylece bu kıs milyonlarca masum sivil halkı bekliyen felâketlerin bir dereceye kadar olsun önüne geçilmiş olacaktır.

Memleketimizin istihsal imkânları mahduttur. Kendi ihtiyaçlarımızı hâlet vermeden Yunanistana büyük bir yardımda bulunamayız. Fakat imkânı olanı yapmakla da karagün dostu olduğumuzu Yunan milletine isbat etmiş olacağız. Bundan başka dünyanın her tarafında Yunanistana yardım için hareketler vardır. Amerikada geniş menbalarla Vanderbilt cemiyeti adında bir cemiyet kurulmuştur ki, mümessili memleketimize gelmek üzeredir. Bütün dünyanın yardımlarını Yunan milletine ulaştırmak için Türkiye Kızılay cemiyetinin vassa hizmetini görmesi, memleket hesabına şerefli bir insani vazifedir.

Kızılayın bütün büyük mazisi, böyle vazifelerin hakkından geldiğine ve en yüksek bir teşkilât kabiliyetini temsil ettiğine canlı bir delildir. Yunanistanda kurulacak faaliyetler, Kızılayın parlak tarihine yeni ve güzel bir esbife ilâve edecektir.

EK 1: *Vatan*, 5 Eylül 1941

EK 2: *Kızılay*, Sayı 1, s.2, Yunanistan'a gönderilmek üzere Kurtuluş vapuruna gıda maddeleri yükleniyor.

Türkiyenin Yunanistana yiyecek yardımları

Başvekilimizin beyanâtı

Buğday ve diğer gıda maddeleri Kızılay emrine tahsis edilecek bir vapurla İzmirden Yunanistana gönderilecek

Başvekilimiz Şükrü Saraçoğlu şehrimizde çıkan Metapoli tefsir gazetesine varlık vergisi tatbikatı ve Yunanistana yiyecek yardımı mevzuları etrafında beyanatta bulunmuştur. Yunanistana yiyecek yardımına devam edileceğini söyleyen başvekil ezcümle demiştir ki:

«Harbin doğurduğu vaziyetten memleketimizin de müteessir olduğu malumdur. Bilhassa geçen sene iâşe bakımından bir hayli sıkıntı çektik. Bu sene mahsul vaziyetimiz iyi olduğundan bir çok binlerce ton buğday ve diğer gıda maddeleri göndermek suretilerle yardımda bulunmak kararındayız. Yunan milletinin ızdıraplarına bütün kalbimizle iştirak ediyor ve acılarının bir an evvel son bulmasını candan temenni ediyoruz. Kızılay emrine tahsis edilecek vapurla bu yardım İzmirden Yunanistana gönderilecektir.

(Devamı 6 ncı sayfada)

*Yardım Komitesi Reisi
Nevzat Tandoğan*

**Yunanlı çocuklara
yardım için toplanan
244.123.50 lira
Kızılay Umumi
Merkezine verildi**

Dost Yunanistan'ın başşehri Atina'nın kurtuluşu vesilesiyle yoksul Yunanlı çocuklara yardım maksadıyla kurulan komite emrine, Ankara'nın milli ve millî müesseseleri 244.123.50 lirayı bulan teberruları Kızılay umumi merkezine yatırdı ve komite mesaline nihayet vermiştir.

Yardım komitesi, milli bankalarımsa, yüksek tahsil geneliğine ve sayın halka, dost milletin evlatlarına karşı göstermiş oldukları sefkat eserinden dolayı teşekkürlerini bildirir.

sayfa boş